

**U SPOMEN
BELE KRLEŽE
(1896—1981)**

Skupismo se ovdje, na mjestu posljednjih rastanaka, da odamo posljednju počast, da kažemo posljednji »zbogom« osobi, koja nas je trajno godinama sa scene Hrvatskog narodnog kazališta pozivala na nove susrete, na nove zajedničke doživljaje, koja, kao da nam je poslije svakog takvog susreta, kad je već i zamirao aplauz, tonulo u mrak gledalište, — umorna, doduše, no ozarena nekom, samo iskonskim glumcima svojstvenom radošću, gostoljubivo dovikivala »doviđenja« — do nove predstave, »doviđenja« — do novog susreta.

A sada — rastanak — i zbogom! — Zar zaista? I, nema više susreta i zar je zastor zaista definitivno pao? Zar je doista moguće da nas odjednom napuste, bez mogućnosti povratka, ljudi koji su nam umjetničkim kreaci-

Bela Krleža

jama svojih talenata darežljivo godinama obogaćivali život? Ili je istina u pjesmi jednog nesretnog pjesnika, koji je crnoj neminovnosti suprostavio krhki stih svoga uvjerenja: »Mrtvi pjesnici, ustvari, nisu mrtvi — oni žive...«

A pjesnici, znamo, ne izražavaju se samo riječima. Oni žive u svim umjetnostima: bez poezije ne samo da ne bi bilo umjetnosti, ni život ne bi bio snošljiv. A koja poezija direktnije govori srcu — nego ona, koja zapretana u glumi u jednom času može da nas ponese u svijetle prostore budnoga sna? Kao veliki pjesnici i veliki glumci, zaista, nikada nas ne napuštaju definitivno — zapalivši jednom svojim umijećem plamen mašte u svijestima i srcima ljudi, oni traju, dok ta srca kucaju — i prisutni su u životu, što nezaustavno teče, daleko intenzivnije od sentimentalne uspomene — trajni su bistri izvori na koje se vraćamo žedni davnih zanosâ, dubokih doživljaja, žedni ljudskosti i ljepote!

Svi koji su doživjeli jednom jednu od velikih glumačkih kreacija Bele Krleže — znaju da će ih taj doživljaj pratiti stalno stazom njihovih udesa. I ne mogu, a da ih to znanje ne ispuni zahvalnošću.

Prošlo je više od pola stoljeća kako je Bela Krleža — rođena u Senju krajem prošlog stoljeća (1896) — stupila prvi puta na scenu Hrvatskog narodnog kazališta, kada je svojim eruptivnim talentom uspjela da se potvrdi u jednom ansamblu, koji je upravo oko tridesete godine dozrio do svoje najveće artističke moći. Ne samo muški dio ansambla, nego i ženski obiluje nizom kompletnih glumačkih individualnosti. Uz glumice iz tzv. Miletičeve još ere, kao Milicu Mihičić, Milu Dimitrijević i Ninu Vavru, — uz Ančicu Kernic, Ellu Đermanović, to je vrijeme bilo pune, ili tek naslućene, afirmacije glumica tzv. Benešičeve ere: Vike Podgorske, Nade Babić, Božene Kraljeve, Ervine Dragman, Nadje Grahor — da spomenemo samo neke. Oblikovao se godinama taj ansambl, vodili su ga i Ivo Raić i Branko Gavella i Tito Strozzi, te ako se ikada hrvatski glumački izraz dovinuo do karaktera stila koji obilježava epohu — bilo je to u tom vremenu. A afirmirati se brzo u takvoj sredini, značilo je zaista ispoljiti odmah na prvom koraku talenat rođene glumice. Bela Krleža se nije odmah afirmirala, ona je veoma brzo postala zapažení dio organske cjeline toga ansambla.

Kronika je njenih uspjeha duga. Spomenimo samo najvažnije. Čitava galerija likova iz Nušićeva repertoara: da je Nušić u to vrijeme postao omiljeni autor ovoga grada nesumnjivo je bila i zasluga Bele Krleže, njenih duhovitih kreacija, blago karikiranih čaršijskih malograđanki iz *Gospođe ministarke*, *Uježa*, *Narodnog poslanika*, *Dr-a* i *Ožalošćene porodice*. Razvijeni smisao za komiku omogućit će joj širok raspon repertoara — od Molièra, Ostrovskog i od Filippa do Sremca, Jože Horvata i Skendera Kulenovića. No ipak, područje komike — nije bilo ono u čemu je mogao doći do izraza čitav njen talenat. To, usudio bih se reći, nisu bile ni one minuciozno izrađene uloge žena — patnica u realističkom repertoaru Ibsena, Tolstoja i Gorkog. Kao da su joj sve te uloge bile potrebne da ostvari svoje zaista magistralne kreacije u repertoaru Shawa i Wildea, da nam iz moderne američke, francuske i njemačke dramske književnosti sugestivno oživi likove raznih žena, snažnih karaktera, širokih psiholoških raspona. Tennessi Williams, Wellmanova, Anouilh, Giraudoux i Dürrenmat, zacijelo ne bi kao autori u svojim susretima sa zagrebačkom publikom doživjeli opća priznanja, da ih nije interpretirala glumica goleme moći uživljanja u tuđe sudbine, razvijenog osjećaja za moderni senzibilitet.

No, ipak najveće svoje scenske uspjehe ostvarila je Bela Krleža na repertoaru onog autora s čijom je dramskom riječi i započela svoj glumački put: od onog davnog dana premijere drame *Gospoda Glembajevi* Miroslava

Krleže, kada je 14. veljače godine 1929. prvi puta na sceni Hrvatskog narodnog kazališta progovorila ustreptalim glasom rođenoga glumačkog talenta, Bela Krleža je ostala vjerna svom prvom autoru. Neće igrati samo barunicu Castelli u *Gospodi Glembajevi*, ulogu koju je godinama nadograđivala i osjenčavala novim detaljima, nego i Lauru Lenbach i Madlen Petrovu iz drame *U agoniji*, Melitu i Klaru u *Ledi*, kao i Klaru Anitu u *Areteju*.

Stotinu uloga, tisuću nastupa. Mnogo pljeska, uzbuđenja, suza i radosti. I cvijeća. Mnogo cvijeća. Pun glumački život u jednoj bogatoj kazališnoj epohi, koja sve češćim odlascima svojih glavnih protagonista pada sve više i brže u povijest, u sjećanje. No još dugo ne u zaborav. Bljeskovi što su ne rijetko znali planuti kao plod kolektivne igre glumački homogenog ansambla — ne zaboravljaju se lako. Još manje se mogu zaboraviti pojedine sugestivne kreacije. Tko da zaboravi gospođu Warren Bele Krleže, njenu okrutnu Claire u Dürenmattovoj *Posjeti stare dame*? Njen čas metalni, reski glas, koji se znao prema potrebi naglo lomiti, slamati, vibrirati u prebogatim prelivima zatomljene strasti, patnje, čežnje ili smirene rezignacije? Njenu blještavu pojavu na sceni dok je glumila gospođu Erline u *Lepezi lady Windermiere*?

No dosta nabranjanja!

Jer tko da uostalom i nabroji sve one doživljaje koje zahvaljujemo nadarenosti Bele Krleže, jedne od velikih reprezentanata zlatnog perioda drame Hrvatsko narodnog kazališta? Ta i neizgovoreni — ti doživljaji u nama su živi! I mi to znamo! I ta nam svijest blaži u ovom času našu bol. Jer, zaista: mrtvi pjesnici nisu mrtvi — oni žive...

Za sve doživljaje kojim nas je obdarila neka je vječna hvala i slava Beli Krleži!

Marijan Matković